Kanoner i Akureyri

GUÖNY GERÐUR GUNNARSDÓTTIR¹

På Akureyri bymuseum bevares to museumsgenstande som altid vækker interesse hos museets gæster. Det er to kanoner, som står ved indgangen i museets have, og de er det første, som de besøgende ser. Ved synet af de to kanoner er det naturligt at tro, at i Akureyri har man i tidligere tider forsvaret byen med hjælp af kanoner. For islændere som kender deres Islandshistorie er det klart, at sådan har det ikke været. I Island har der aldrig været bevæbnet militær. Men hvor kommer kanonerne fra? Og selvfølgelig gemmer de en historie, som nu skal fortælles, fordi den viser, hvorledes “kulturarv” ikke altid er, hvad den giver sig ud for at være. ²

Akureyri er en by i nord Island, som har været handelsted siden monopolhandelens tid i det syttende århundrede. I 1786 gav den danske konge købstedssprivilegier til seks islandske handelsteder, heriblandt Akureyri. Byen voksede sagte gennem det nittende århundrede, men omkring århundredeskiftet 1900 var det gamle handessted blevet fuldt udbygget og byens midpunkt flyttedes længere ud ved fjorden Eyjafjörður. I slutningen af 1920'erne blev der bygget en ny kaj, Torfunefsbryggja, i byens centrum. For byggeriet stod et dansk entreprenørfirma, og som pullerter (fortøjningspæle) nedstøbte man i dækket nogle kanonløb af jern.

I foråret 1988 skulle hovedgaden gennem byen udvides, og kajen rives ned. De mænd som arbejdede med nedrivningen så, at der var noget mærkeligt ved pullerterne. De blev transporteret til bymuseet, hvor de så lå indtil en byboer, som var interesseret i våben og militærhistorie, så dem. Han fik lov af museets styrel-

se til at undersøge sagen nærmere, og han henvendte sig til Tøjhusmuseet i København.

Eftersom fabriksmærke og -nummer var godt synlige var det nemt at finde frem deres historie. Kanonerne var af svensk oprindelse, støbt i Finspång 1864 efter bestilling fra det danske militær. Dette var i slutningen af den slesvigske krig, men de to kanoner blev aldrig sent til fronten, eftersom krigen sluttede inden de blev afleveret til hæren. Kanonerne blev liggende i millitærets depot, intil de blev solgt som gammelt jern, og havnede i en by i det danske riges nordligste udkant.

Da kanonerne historie blev kendt og da man af tegninger og billeder kunde se hvordan de havde været montrede på lavetter, opstod den idé at restaurere dem i den form. Den intresse-rede borger fortsatte sit arbejde med styrelsens samtykke, med den hensigt at få dem opsat på lavetter, så tæt som muligt på den “oprindelige” måde.

Den første opgave var at skaffe hjul, men

*Torfunefsbryggja, Akureyri 1940. Man skimter den ene pullert forrest på hjørnet af kajen.
Foto: Imperial War Museum.*

eftersom vogne aldrig har været almindelige i Island var det svært. Det lykkedes dog at finde en gammel mælkevogn og selvom det ikke var de helt rigtige hjul, så måtte de kunne bruges. Lavetterne blev lavet som rekonstruktioner med hjælp af tegningerne fra Tøjhusmuseet, og med hjælp fra sponsorer i byen blev de to kanoner opsat på lavetterne og udstillet i museets have, hvor de vakte stort interesse hos almenheden og hos medierne.

Før den islandske nationaldag, som fejres den 17. juni hvert år, fik nogen i byen den idé at tilføje festlighederne i byen et nyt nummer, nemlig skud fra kanonerne. Det kostede arbejde, både at skaffe det rigtige krudt og politiets tilladelse, men det lykkedes, og to år efter at kanoneren kom op af kajen, var de blevet til et

stort nummer i nationaldagens program.

Denne morsomme historie har ligesom mange andre gode historier mange lag og rejser spørgsmål om, hvilke kriterier der ligger til grund for valg af museumsgenstande, om vurdering og bevaring af kulturhistoriske minder. Den rejser også spørgsmål om, hvordan man aflæser og tolker genstandenes historie, om historiske sammenhæng og om hvordan de fortolkes og formidles.

Hvordan bliver ganske almindelige ting til museumsgenstande? De fleste museumsgenstande har det fælles, at de har været brugt, før de havner på et museum. Tingernes værdi har indtil da ligget i den nytte eller brug man har haft af dem, deres særlige kvalitet eller symbolske betydning. Eller måske er de

Pullerterne fra kajen viste sig at være gamle kanonløb

Nærbillede af kanon-pullerten på havnen i Akureyri.

eksotiske og bærer budskab om noget fremmed, de er vidnesbyrd om, at der findes en verden uden for vores.

Når en brugsting tages ind til bevaring i et museum kan man sige, at dens egenskaber forandres. Det første tegn er de ord som nu bruges, det som til daglig kaldes "ting og sager" bliver "museumsgenstande".

En beslutning om, hvad der skal bevares på et museum bygger på udvælgelse, og tingens egenskaber og historie vurderes. Men hvem skal foretage vurderingen? I de fleste tilfælde må det være museumsmanden, men det kan dog være mere kompliceret end det. De fleste museer, i hvert fald lokalmuseer, er skabt, fordi der er opstået en interesse blandt lokalbefolkningen, ofte gestaltet i et enkel individ eller en gruppe

50 mennesker, der er drevet af entusiasme. Museernes samlinger er opstået, fordi folk har villet give deres klenodier til deres museum. Der er etableret et forhold mellem museet og den lokale befolkning som kan være mangefacetteret, men som museet bygger sin tilværelse på.

Indsamling kræver at museet har en aktiv insamlingspolitik, hvor museets indsamlingsfelt er defineret og på at der drives en aktiv indsamling. Genstande til et museum samling må vurderes i forhold til indsamlingspolitikken og vurderes i relation til samlingen som helhed.

Tingene ændrer egenskaber ved at blive museumsgenstande, sådan at de bliver symboler for en gruppe, eller et kulturfenomen som skal ses i et større perspektiv. Museet omtales ofte som den "kollektive hukommelse". Men for at det skal være korrekt, er det jo ikke ligegyldigt, hvilke genstande som indlemmes i samlingerne, eller hvorfor man vælger dem.

Systematisk indsamlede museumsgenstande tjener som dokumentation af, hvorledes man levede før i tiden. Men museumsgenstandes betydning kan også ligge i den symbolværdi, som de har fået tilskrevet af befolkningen, netop som minder, som noget særligt umisteligt. Denne symbolværdi er det *også* museets opgave at bevare, og det er måske netop dette, som kunne kaldes den "folkelige kulturarv", og som konstituerer bevaringsværdien.

Men museet *skaber* også kulturarv i det øjeblik det indlemmer objekter i sine samlinger. Du besøger museet for at blive konfronteret med kulturarven, netop fordi det er museets opgave at bevare kulturarven. Det der findes på museet er altså en del af vores kulturarv.

Fordi museer indsamler, forsker i og bevarer kulturarven, er de i bund og grund også *politiske* institutioner, ikke partipolitiske men politiske i den forstand at de skal tjene til at styrke f. eks. lokal identitet og selvverd.

Det er i historien om kanonerne i Aureyri væsentligt at huske på, at Island først fik sin status som en selvstændig republik så sent som i 1944, og at der forud var gået over hundrede års politisk kamp for selvstændighed.

Kanoner symboliserer magt, og de er rundt om i verden netop opstillet på de borge og fæstninger, vi besøger som turister. De skal minde os om, at kanonerne var med til at sikre dette sted sin magt og ære.

Det er derfor ikke mærkeligt, at et par pulletter, oprindeligt skabt som kanoner, men aldrig anvendt som sådanne, kan få tilført en symbolværdi, som de aldrig har haft.

I historien om kanonerne i Akureyri kan spores de farer som museumsmanden kan blive narret af, når han står overfor opgaven at vælge ting til sit museum. Det er faren for at *fratage* tingen de værdier som de faktisk har, og *tillægge* dem nye værdier som de ikke har, eller som ikke har relevans for den sammenhæng de nu skal præsenteres i.

I bedste fald kan man sige at kanonerne som de er blevet restaureret og præsenteret i Akureyri er sat ind i en forkert sammenhæng i det samfund og hos det folk, hvor de nu befinder sig.

Man kan spørge sig selv om hvilken tolkning og formidling der skulle have været den rigtige af de historier som kanonerne gemmer, men der findes næppe et enkelt, rigtigt svar.

Der er dels den militærhistoriske historie om krig i den sydlige ende af det danske kongerige, som er meget fremmed for det publikum, de nu bliver vist for.

Men de fortæller også en historie om en lille by i den nordlige udkant af det danske rige som havde behov for en ny kaj.

Og er den historie ikke spændende nok, så er der jo historien om hvorledes nogle brugte pulletter via et museum kan få næsten natio-

*Den restaurerede
kanon affyres på
Islands uafhængig-
hedsdag 17. juni.*

*En af de restaurerede kanoner i
museumshaven i Akureyri. Førhen
fungerede kanonløbene som
pullerter i havnen.*

nalromantisk betydning og bruges i menneskets længsel efter det eksotiske og lyst til at sætte sin lille verden ind en større sammenhæng.

ABSTRACT:

This paper tells the story about two canons on show at the entrance to the local museum in Akureyri in northern Iceland. What appears to be evidence of a former military history in Akureyri is misleading. The canons have never been in military service, certainly not in peaceful Iceland who has never had armed forces and not even in the Danish army who ordered them in 1864 from a Swedish gun foundry. They were however later sold as scrap iron and used as bollards when a new pier was built in the Akureyri harbour in the

- 52 1920's. When the pier in 1988 went out of use and demolished the canons were given to the museum where enthusiastic citizens "restored" them to a glory, they have never had. They even got a role in the celebration of the Icelandic Independence Day June 17. Thus "heritage" is not always what it appears to be!

NOTER

- 1 I det første nummer af Nordisk Museologi skriver Per-Uno Ågren om "Museologi och kulturarv" og definerer museologien således: "Museologiens målsætning blir därmed att studera kon-

struktionen av det materiella kulturarvet genom olika kollektiva och individuella initiativ samt därur utvecklade institutioner och strukturer. Lad dette være et beskedet bidrag hertil!

- 2 Dette er et uddrag af et indlæg præsenteret på konferencen "Menningararfur, menningarstefna, menningarfræði" afholdt 16.–17. januar 2004 i Reykjavík.

Guðny Gerður Gunnarsdóttir er Byantikvar ved Minjasafn Reykjavíkur – Reykjavíks Bymuseum v/Kistuhyl 110 Reykjavík, Island
E-mail: ggg@abs.rvk.is